The Batakiai Palaeolithic Site

In 1990, a prehistoric reindeer antler with man-made cutmarks was found while digging a water well in Batakiai (Tauragė county) (Fig. 1). In 1992 it was given to the Tauragė Region Museum but the archaeologists at the University of Klaipėda initiated a proper investigation only in 2017. Radiocarbon dating showed the antler to date to 10 146–9 854 cal BC. In order to obtain more data about the layers where it was found, a series of four boreholes was made in 2017, the deepest to a depth of only 1.04 m. The other boreholes already extended down into the zone of saturation owing to the high water table. According to this survey and the owners of the land, the antler could have been found in a layer of watery sand. During the Late Pleistocene and Early Holocene, Batakiai was part of the Ančia river valley (Fig. 2) and was probably was already inhabited by humans at that time.

Egidijus Šatavičius

Nežinomi piliakalniai Pietų Lietuvoje

2016–2017 m. straipsnio autorius, asmenine iniciatyva analizuodamas senus Lietuvos žemėlapius, LiDAR duomenis bei lankydamasis įvairiose Pietų ir Pietryčių Lietuvos vietovėse, surado tris naujus piliakalnius ir siūlo juos įtraukti į NKVR. Piliakalnių koordinatės nurodytos LKS94 sistemoje.

Pažarsčio–Naujasodžio piliakalnis (Prienų r., Šilavoto sen.) (X484351, Y6058078) yra 80 m į PR nuo Lašašos upelio kairiojo kranto, 210 m į P nuo Naujasodžio piliakalnio (UK 5537), 400 m į R nuo Pažarsčio pilkapyno (UK 5539). Piliakalnis yra Šilavoto kalvagūbrio Š dalyje, eroziniame kalvyne. Jis įrengtas Lašašos upelio kairiajame krante esančioje atskiroje smėlėtoje kalvoje, slėnio aukštutinėje dalyje, iškilusioje virš upės vandens lygio 16 m (1 pav.). Lašašos upelio slėnis juosia piliakalnio kalvą iš ŠV–Š pusės, R–ŠR ją nuo gretimos aukštos kalvos skiria plati gili raguva ar loma, PR siekia aukštėjantį slėnio šlaitą (2 pav.). Piliakalnio P–PV pusė nukasta eksploatuojant smėlio karjerą. Statūs karjero šlaitai šiuo metu po truputį eroduoja dėl susiformavusio sufozinio cirko ir ištekančio upeliūkščio erozijos. Išlikusi piliakalnio aikštelės dalis yra pusapskritimio formos, 16 m ilgio ŠV–PR kryptimi, 10–11 m pločio ŠR–PV kryptimi. Aikštelės paviršius beveik plokščias ir lygus. Iš ŠV–Š–ŠR–R pusės piliakalnio aikštelę juosia iki 2–2,7 m aukščio smėlingas puslankio formos pylimas, kuris ties pagrindu yra 13–18 m pločio, o PV gale po truputį nužemėja (3, 4 pav.). Už pylimo, PR pusėje nuo palaipsniui aukštėjančio slėnio šlaito piliakalnis dar papildomai atskirtas 1–1,4 m gylio, 17 m pločio grioviu. Piliakalnio šlaitai gana statūs, iš ŠV–Š pusės (nuo Lašašos upelio) siekia 8,7–9,3 m, ŠR–R pusėje yra 6,5–8,4 m aukščio. PR pusėje piliakalnio šlaitas nuo griovio dugno tėra 3,3 m aukščio. Piliakalnio ŠV šlaite, 2,5–3,5 m žemiau aikštelės, yra dalinai išlikusi siaura terasa, kurioje dar vietomis ženklu buvus griovį ir pylimą.

Piliakalnis ypač nukentėjo 2016 m. plynai kertant mišką, kai traktoriais išvažinėti jo šlaitai ir pylimai. Be to, šlaituose ženklios kelios stambios iškastos duobės. Šiuo metu ant piliakalnio liko augti tik kelios pušys, o jis pats pradeda apželti krūmais. Mišku liko apaugęs tik karjero statusšlaitas.

Piliakalnis preliminariai datuojamas geležies amžiumi (I–VIII a.). Įvairiuose žemės paviršiaus praardymuose aikštelėje, ties pylimo

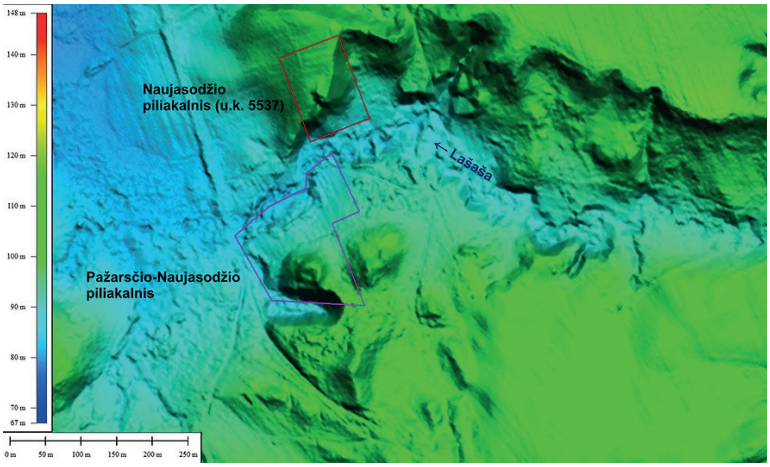

1 pav. Pažarsčio–Naujasodžio piliakalnio ir papėdės gyvenvietės saugotina teritorija (mėlynas daugiakampis) LiDAR duomenimis. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 1. The territory, based on LiDAR data, of Pažarstis-Naujasodis Hillfort and the adjacent settlement that should be protected (blue polygon).

2 pav. Pažarsčio–Naujasodžio piliakalnis iš R. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 2. Pažarstis-Naujasodis Hillfort, as seen from the E.

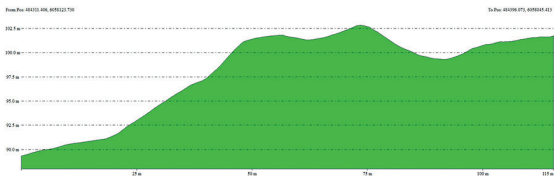

3 pav. Pažarsčio–Naujasodžio piliakalnio pjūvis ŠV–PR kryptimi. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 3. The NW–SE cross-section of Pažarstis-Naujasodis Hillfort.

4 pav. Pylimu apjuosta Pažarsčio–Naujasodžio piliakalnio aikštelė iš V. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 4. The bank-ringed enclosure of Pažarstis-Naujasodis Hillfort, as seen from the W.

5 pav. Pažarsčio–Naujasodžio piliakalnio aikštelėje surasta lipdyto molinio indo šukė brūkšniuotu išoriniu paviršiumi. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 5. A sherd of a hand built earthenware vessel with a brushed surface found in the enclosure of Pažarstis-Naujasodis Hillfort.

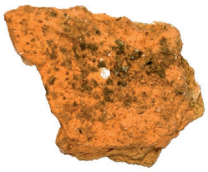

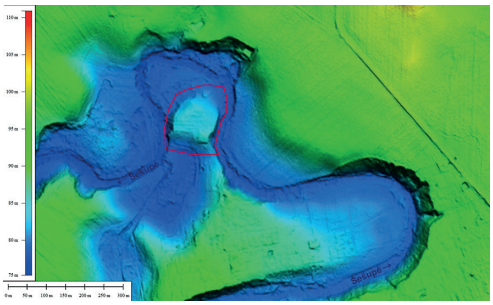

6 pav. Šimulių piliakalnio saugotina teritorija (raudonas daugiakampis) LiDAR duomenimis. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 6. The territory, based on LiDAR data, of Šimuliai Hillfort that should be protected (red polygon).

papėde, gausu degėsių ir aptikta keletas smulkių lipdytinės keramikos (brūkšniuotu išoriniu paviršiumi) fragmentų (5 pav.). Piliakalnio ŠV–Š papėdėje, atrodo, būta gyvenvietės: storas dirvožemio sluoksnis, rasta molio tinko, degusių ir trupintų riedulių, pavienių lipdytų molinių indų šukių lygiu išoriniu paviršiumi. Saugotina objekto teritorija užimtų 2,5 ha plotą.

Šimulių piliakalnis (Marijampolės sav., Liudvinavo sen.) (X 460545, Y6036963) yra 1,55 km į ŠV nuo Ūdrupio upelio įtekėjimo į Šešupę, 1,65 km į PV nuo Dovinės upelio užtvankos (Baltaragio malūno) Gustaičių kaime, 2,91 km į R–PR nuo Liudvinavo piliakalnio (UK 5088), Šešupės kairiojo kranto vingyje, nuo upės nutolęs per 5–120 m. Piliakalnis įrengtas Šešupės slėnio vingio suformuotame kyšulyje, iškilusiame virš upės vandens lygio per 4–6,7 m. Upės slėnis juosia piliakalnį iš PR–R–Š–V pusių, o PV ir P yra uždurpėjusi buvusio rininio ežero ar Šešupės senvagės loma. Ir tik siaurame ruože P–PR kryptimi piliakalnis jungiasi su likusia kyšulio dalimi (6 pav.). Piliakalnio aikštelė netaisyklingos ovalo ar suapvalinto keturkampio formos, beveik plokščia (aukščio nelygumai svyruoja 1 m ribose), su truputį aukštesniu ŠV pakraščiu. Jos geografinė orien-

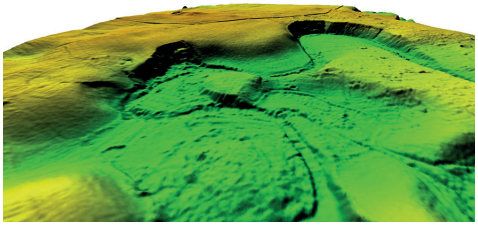

7 pav. Šimulių piliakalnio 3D modelis žiūrint iš V pusės. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 7. A 3D model of Šimuliai Hillfort, as seen from the W.

tacija nežymiai pakrypusi PV–ŠR kryptimi su nedideliu nuolydžiu ŠR dalyje (nuartas buvęs nuvažiavimas į salpines pievas). Aikštelė 57–73 m ilgio P–Š kryptimi ir 97–105 m pločio V–R kryptimi (7 pav.). Jos Š ir ŠV pakraščiuose kai kur pastebimas iki 50 cm aukščio pakilimas – buvusio pylimo (?) liekanos (8, 9 pav.). Visas aikštelės Š ir ŠV pakraštys stipriai pakeistas arimo, už kurio, atrodo, būta per 1,5–2 m nuolaidėjančio šlaito su terasa, kurių bendras plotis siekia 10–34 m, arba tai yra ženkliau nuolaidėjanti stipriai suardyta aikštelės dalis (tokiu atveju bendras jos ilgis siektų 89–90 m). Aikštelės P pakraščio R pusėje kadaise buvo supiltas pylimas, kuris dabar stipriai nuardytas: išliko 40–60 cm aukščio ir iki 25–27 m pločio pakilimas. Dar prieš gerus 20 metų pylimas buvo daugiau nei 1,5 m aukščio, o jo ilgis siekė pusę piliakalnio P kraštinės ilgio. Už pylimo P kryptimi buvo griovys, kuris dabar dalinai užpiltas pylimo žemėmis: čia esanti loma dabar yra 0,5–1,2 m gylio ir 40–60 m pločio (10 pav.). Piliakalnio šlaitai R ir V pusėse (nuo Šešupės) statūs, skardingi, siekia atitinkamai 5,4–6,7 m aukštį. Iš Š–ŠV pusės piliakalnio kalvą juosia Šešupės aukštesnio lygio sekli senvagės loma, o dabartinė upės vaga yra už 20–95 m. Tarp šios senvagės ir upės Š–ŠV kryptimi dar yra puslankio formos pakiluma (iškilusi iki 1,5 m aukščio virš upės vandens lygio).

Piliakalnis stipriai nukentėjo nuo gamtos veiksnių (R–PR pakraštys nuplautas Šešupės),

8 pav. Šimulių piliakalnio aikštelės P pusė iš V–ŠV (ties elektros stulpu yra pylimo liekanų). E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 8. The S side of the enclosure of Šimuliai Hillfort, as seen from the W–NW (The remains of the bank can be seen near the electric pole).

9 pav. Šimulių piliakalnio aikštelės P pakraštys ties pylimu iš V. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 9. At the bank on the S edge of the enclosure of Šimuliai Hillfort, as seen from the W.

10 pav. Šimulių piliakalnio suniokoto griovio ir pylimo liekanos iš PV. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 10. The remains of the damaged ditch and bank of Šimuliai Hillfort, as seen from the SW.

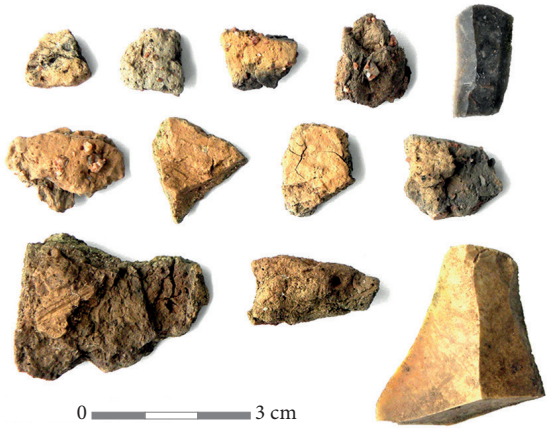

ilgalaikių arimų (ypač aikštelės Š dalis) bei per pastaruosius 20 m. piliakalnio P pašlaitėje įrenginėjant sodybas ir statant pastatus (nustumdytas pylimas ir aikštelės pakraštys, dalinai užpiltas griovys). Viena iš sodybviečių pradėta įrenginėti tik 2016 m., jos vietoje aikštelės pakraštys su pylimu ir dalis šlaito nustumdyta

11 pav. Šimulių piliakalnio aikštelės P pakraštyje surastos lipdytų molinių indų šukės lygiu ir grublėtu išoriniu paviršiumi ir titnago skeltės. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 11. Sherds of hand built earthenware vessels with smooth and rough surfaces and flint blades found on the S edge of the enclosure of Šimuliai Hillfort.

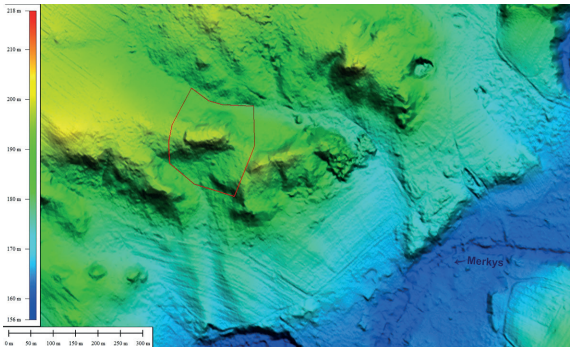

12 pav. Vilkiškių piliakalnio II saugotina teritorija (raudonas daugiakampis) LiDAR duomenimis. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 12. The territory, based on LiDAR data, of Vilkiškės Hillfort II that should be protected (red polygon).

13 pav. Vilkiškių piliakalnio II V dalis iš P. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 13. The W part of Vilkiškės Hillfort II, as seen from the S.

14 pav. Vilkiškių piliakalnis II iš V–ŠV. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 14. Vilkiškės Hillfort II, as seen from the W–NW.

iki 0,5–1 m gylio, tačiau pastatai dar nepradėti statyti. Dabar piliakalnio aikštelė dirvonuoja, o šlaitai apaugę lapuočiais medžiais ir menkaverčiais krūmais. Piliakalnio įtvirtinimai (pylimas ir griovys) matyti tarybiniu laikotarpiu darytose ortofotografijose ir senuose stambaus mastelio žemėlapiuose.

Piliakalnis preliminariai datuojamas senojo geležies amžiaus II puse – viduriniu geležies amžiumi (III–VIII a.). Jo aikštelėje kai kur pastebima kultūrinio sluoksnio anglingų dėmių, o visame paviršiuje (tiek aikštelėje, tiek nustumdyto pylimo ir P šlaito vietoje) gausu grublėtosios keramikos fragmentų ir molio tinko trupinių (11 pav.). Vietiniai gyventojai minėjo radę ir bronzinių bei geležinių dirbinių. Aikštelės teritorijoje gyventa ir akmens amžiaus laikais (rasta titnago skelčių ir nuoskalų). Saugotina objekto teritorija užimtų 2,2 ha plotą.

Vilkiškių piliakalnis II (Šalčininkų r., Turgelių sen.) (X591451, Y6037998) yra 430 m į Š–ŠV nuo Merkio dešiniojo kranto, 570 m į ŠV nuo kelio Skynimai–Vilkiškės (3926) tilto per Merkį, 850 m į PV nuo Vilkiškių piliakalnio I (UK 33586).

Piliakalnis įrengtas nuo Medininkų aukštumos PV kryptimi nutįstančio plataus ir stipriai eroduoto kalvagūbrio šoninės keteros, nežymiai nuolaidėjančios PR kryptimi, vidurinėje dalyje (12 pav.). Šios keteros šlaitai viršutinėje 2–4 m aukščio dalyje įrengiant piliakalnį buvo pastatinti (13, 14 pav.). Keterą, o kartu ir piliakalnį iš Š pusės riboja plati ir giloka raguva su upeliūkščiu dugne, o iš P – platus ir gilus Merkio aukštupio slėnis. Piliakalnio aikštelė suapvalinto stačiakampio formos, 75–77 m ilgio V–R kryptimi, 35–40 m pločio. Aikštelės paviršius nežymiai banguotas, jos Š ir P pakraščiai yra 1,5–2 m žemesni už piliakalnio aikštelės centrinę dalį, truputį aukštesnis ir aikštelės R galas. Aikštelės V pakraštyje supiltas lenktas iki 60 cm aukščio ir 6 m pločio pylimas, kuris aukštesnis yra P pusėje (15 pav.). Išorinėje papėdėje būta griovio. Panašus pylimas galėjo būti ir aikštelės R pakraštyje, tačiau ši vieta stipriai apardyta. Maždaug 2–5 m žemiau aikštelės pakraščio pilia-

15 pav. Vilkiškių piliakalnio II aikštelės V pakraštį juosiantis pylimas iš Š. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 15. The bank ringing the W edge of the enclosure of Vilkiškės Hillfort II, as seen from the N.

16 pav. Vilkiškių piliakalnio II ŠR šlaito viršutinė dalis su žiedinės gynybinės sistemos (dviem grioviais ir pylimu tarp jų) liekanomis iš PR. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 16. The upper part of the NE slope of Vilkiškės Hillfort II with the remains of the ring defensive system (two ditches and an intervening bank), as seen from the SE.

kalnį juosė 2 grioviai su pylimu tarp jų: pylimas yra iki 0,3–1 m aukščio ir 4 m pločio ties pagrindu, vidinis griovys – 20–50 cm gylio ir 3–4 m pločio, o stipriai suardytas išorinis griovys tik keliose vietose yra 20–40 cm aukščio ir 3–4 m pločio (16 pav.). Dabar daugelyje vietų ši žiedinė gynybinė struktūra yra beveik visiškai suardyta, ypač P ir V šlaituose. Ji fragmentiškai geriau išliko tik R ir Š šlaituose. R šlaitas ties papėde galėjo būti įtvirtintas dar vienu lenktu pylimu su grioviu. Piliakalnio šlaitai statoki, aukščiausi jie yra Š (nuo raguvos) ir P (nuo Merkio) pusėse, kur atitinkamai yra 12,5–16,5 m ir 7–14,5 m aukščio. V šlaitas (nuo papėdės griovio iki aikštelės pylimo) siekia 1,8–2,3 m, o R – 5,2–6,5 m aukštį.

Piliakalnis ypač stipriai apardytas ilgalaikių arimų sukeltos erozijos: aikštelės kraštai suapvalėjo ir tapo nuolaidūs, daugelyje vietų visiškai suardyta piliakalnį juosusi žiedinė gynybinė struktūra. Piliakalnio aikštelėje ir šlaituose pastebimos buvusių iškastų duobių ir gyvūnų urvų bei nuošliaužų žymės, o R šlaite yra suformuotas nuolaidus užvažiavimas. Šiuo metu visas piliakalnis apaugęs mišriu mišku.

Piliakalnis preliminariai datuojamas geležies amžiumi (III a. pr. Kr. – II a.). Jo aikštelėje ir šlaituose kai kur pastebimas iki 10–20 cm storio kultūrinis sluoksnis, paviršiuje matyti stambių riedulių. Aikštelės pakraščiuose rasta smulkių lipdytų molinių indų šukių brūkšniuotu paviršiumi trupinių. Saugotina objekto teritorija užimtų 3,26 ha plotą.

Unknown Hillforts in South Lithuania

During 2016–2017, 3 new hillforts were discovered after old maps of Lithuania and LiDAR data were analysed at the author's personal initiative and various localities in South and Southeast Lithuania visited.

Pažarstis-Naujasodis Hillfort (Prienai District) was created on an isolated sandy hill in the upper part of the river valley on the left bank of the Lašaša stream (Figs. 1, 2). A quarry had been dug on the S–SW side of the hillfort. The surviving part of the hillfort's enclosure is a 16 (NW–SE) x 10–11 m (NE–SW) semicircle. The enclosure's surface is almost level and is enclosed on the NW–N–NE–E side by an arced bank, which is 13–18 m wide at the base and up to 2–2.7 m high, the height gradually falling at the SW end (Figs. 3, 4). Outside the bank on the SE side, the hillfort is further separated from the gradually rising valley slope by a 17 m wide, 1–1.4 m deep ditch. The hillfort's slopes are steep and reach a height of 3.3–9.3 m. On the NW slope, 2.5–3.5 m below the enclosure, is a narrow terrace, the partially surviving remains of a ditch and bank. The hillfort dates to the 1st–7th centuries. The enclosure has a cultural layer as several small sherds of hand built pottery with brushed surfaces were found (Fig. 5). A settlement existed at the hillfort's NW–N foot.

Šimuliai Hillfort (Marijampolė District) was created on a promontory that formed in a bend in the Šešupė and rises 5.4–6.7 m above the river's surface (Fig. 6). The hillfort's enclosure is an irregular oval, 57–73 (S–N) x 97–105 m (Fig. 7). The remains of an elevated area (a bank?) up to 50 cm high were observable in places on the N and NW edges (Figs. 8, 9). A bank, which had been created on the E side of the enclosure's S edge, has been severely damaged: a 40–60 cm high, up to 25–27 m wide elevation having survived. The ditch to its outside has been partially filled by soil from the bank: a 0.5–1.2 m deep, 40–60 m wide depression having survived (Fig. 10). The hillfort's E–SE edges are washed by the Šešupė while the enclosure and its S slope have been disturbed through the construction of buildings and the creation of allotment gardens. The hillfort dates to the 3rd–8th centuries. The enclosure has a cultural layer as sherds of pottery with rough surfaces, small pieces of clay daub, and flint blades and flakes were found (Fig. 11).

Vilkiškės Hillfort II (Šalčininkai District) was created on the central part of a spur off a severely eroded ridge (Fig. 12). The upper 2–4 m of the spur's slopes have been made steeper (Figs. 13, 14). The hillfort's enclosure is a rectangle with rounded corners, 75–77 (W–E) x 35–40 m. The enclosure's N and S edges are 1.5–2 m lower than its central part. A 6 m wide and up to 60 cm high arcing bank was created on its W edge (Fig. 15). Roughly 2–5 m below the enclosure's edge, the hillfort was ringed by two ditches with an intervening bank: the bank is 4 m wide at the base and up to 0.3–1 m high, the inner ditch 3–4 m wide and 20–50 cm deep, and the severely damaged outer ditch is 3–4 m wide and 20–40 cm deep only in several places (Fig. 16). In many places this ring defensive structure has been almost completely destroyed, especially on the S and W slopes. The hillfort's slopes are steep and are highest on the N and

S sides, where they are 7–16.5 m high while the W slope is 1.8–23 m high and the E 5.2–6.5 m. The hillfort has been severely damaged through erosion. It dates to the 3rd century BC–2nd century AD. A cultural layer up to 10–20 cm thick and containing sherds of hand built earthenware vessels with brushed surfaces is observable in places in the enclosure and on the slopes.

Egidijus Šatavičius

Naujai surasti pilkapynai Rytų ir Vidurio Lietuvoje

2017 m. autorius, asmenine iniciatyva analizuodamas senus Lietuvos žemėlapius, LiDAR duomenis bei lankydamasis įvairiose Rytų ir Vidurio Lietuvos vietovėse, surado 30 naujų pilkapynų ir pavienių pilkapių, dalį kurių aprašo šiame straipsnyje. Jie išsidėstę keliuose skirtinguose mikroregionuose. Didesnės pilkapių grupės nustatytos į P nuo Vilniaus, prie Piktakonių–Juodiškių, Raistų–Pyšnos (visi Vilniaus r.) ir Santakos miške tarp Neries ir Šventosios upių (Jonavos r.), o mažesnės – prie Prūdiškių, Juodšilių (Vilniaus r.), į P nuo Švenčionėlių (Švenčionių r.) ir prie Šakarvos–Žeimenų ežero protakos (Ignalinos r.) bei į V nuo Ignalinos. Pavienis pilkapis identifikuotas ir Šalčininkų rajono centrinėje dalyje. Objektų koordinatės nurodomos LKS94 sistemoje. Visus šiuos naujai surastus pilkapynus ir pavienius pilkapius siūloma įtraukti į NKVR.

Maždaug 16,4–18,5 km į PR nuo Vilniaus centro (Rotušės), Medininkų aukštumos V pakraštyje identifikuota nauja III–VI a. pilkapių sankaupa, susidedanti iš 3 atskirų pilkapynų (Juodiškės I–II ir Tilteliai I) ir dviejų stambių pavienių pilkapių (Piktakonys–Užuglobiai ir Tilteliai). **Piktakonių–Užuglobių pilkapis** (Vilniaus r., Marijampolio sen.) (X592348, Y6047535) yra 180 m į Š nuo žvyrkelio Piktakonys–Juodiškės, 1,61 km į ŠV nuo pagrindinių kelių Š kryžkelės Juodiškių kaime, 1,94 km į R nuo Petešos upelio dešiniojo kranto. Maždaug už 690 m į PR yra naujai surastas Juodiškių pilkapynas I. Pilkapis yra vieno iš stipriai eroduotų morenių kalvagūbrių distalinio šlaito žemutinėje dalyje, 2–3 m aukščio nedideliame kyšulio formos paaukštėjime, tolygiai nuolaidėjančiame

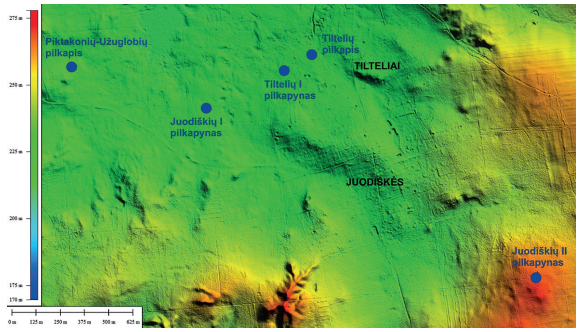

1 pav. Piktakonių–Juodiškių–Tiltelių kaimų apylinkėse surastų naujų pilkapynų LiDAR planas. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 1. A LiDAR plan of the newly discovered barrow cemetery in the vicinity of Piktakonys, Juodiškės, and Tilteliai villages.

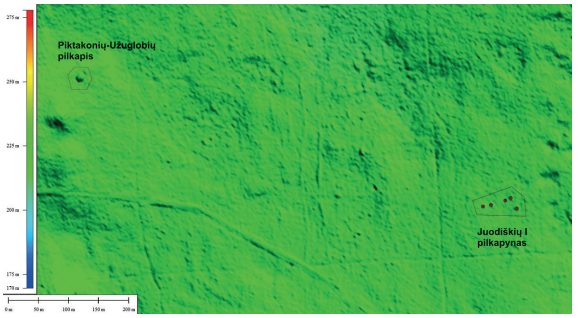

2 pav. Piktakonių–Užuglobių pilkapio ir Juodiškių pilkapyno I LiDAR planas. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 2. A LiDAR plan of Piktakonys-Užuglobis Barrow and Juodiškės Barrow Cemetery I.